

Skúsenosti, metodické odporúčania a príbehy mladých ľudí z projektu PLAY THE FUTURE II.

PLAY THE *FUTURE* II.

INFORMAČNO-METODICKÁ PRÍRUČKA • TVORIVÁ DRAMATIKA V PRÁCI S MLÁDEŽOU

PLAY THE FUTURE II.

informačno-metodická príručka - TVORIVÁ DRAMATIKA V PRÁCI S MLÁDEŽOU

Autori

Mgr. Peter Lenčo, PhD.

Mgr. art. Ing. Marianna Stančoková

Bc. Jana Štěpánová

Vydali

ROSART, občianske združenie / Ružomberok / SR

Divadelní spolek Kroměříž z.s. / Kroměříž / ČR

Rok vydania

2026

Grafický dizajn

INTELI.SK

Vydané ako súčasť projektu **PLAY THE FUTURE II.**, ktorý bol financovaný Európskou úniou v rámci programu Erasmus+ pre mládež.

Vyjadrené názory sú názormi autorov a nemusia odrážať stanovisko Európskej únie ani národných agentúr.

Co-funded by
the European Union

PLAY THE FUTURE II.

INFORMAČNO-METODICKÁ PRÍRUČKA

TVORIVÁ DRAMATIKA V PRÁCI S MLÁDEŽOU
*Skúsenosti, metodické odporúčania a príbehy mladých ľudí
z projektu PLAY THE FUTURE II.*

ROSART, občianske združenie / Ružomberok / Slovensko
Divadelní spolek Kroměříž z.s. / Kroměříž / Česko

Projekt bol financovaný Európskou úniou v rámci programu Erasmus+ pre mládež.
Erasmus+ KA210-YOU – Malé partnerstvo v oblasti mládeže · 2025/2026

OBSAH

1. O príručke	5
2. Projekt Play the Future II.	5
3. Východiská: tvorivá dramatika, neformálne vzdelávanie a mladí ľudia	7
4. Práca s mládežou a čo do nej prináša tvorivá dramatika	9
5. Metodika projektu – ako sme pracovali krok za krokom	12
6. Ako pracovať s citlivými témami v tvorivej dramatike	15
7. Roly, ktoré rozvíjajú mladých ľudí za oponou aj pred ňou	18
8. Projekt Play the Future II. v číslach	21
9. Inkluzívny aspekt projektu	22
10. Čo hovorí evaluácia projektu.....	23
11. Príbehy mladých ľudí – najvýznamnejšia zmena	25
12. Odporúčania pre organizáciu podobných projektov	31
13. Partneri projektu	33
14. Erasmus+ pre mládež.....	34
15. Literatúra a užitočné zdroje	35

1. O PRÍRUČKE

Predstavujeme vám informačno-metodickú príručku, ktorá vznikla ako jeden z výstupov projektu Play the Future II. Jej cieľom je sprostredkovať skúsenosti dvoch partnerských organizácií – slovenského Občianskeho združenia ROSART a českého Divadelního spolku Kroměříž – s využívaním metód tvorivej dramatiky v práci s mládežou a v neformálnom vzdelávaní.

Príručka je určená predovšetkým pracovníkom a pracovníckam s mládežou, ale aj ďalším ľuďom, ktorí pracujú s mladými ľuďmi – vedúcim divadelných a záujmových skupín, pedagógom, dobrovoľníkom v komunitných a kultúrnych centrách, mládežníckych organizáciách, koordinátorom mládežníckych projektov. Väčšina postupov, ktoré opisujeme, sa dá použiť aj mimo divadelného prostredia – všade tam, kde chceme s mladými ľuďmi otvárať dôležité témy, rozvíjať ich kompetencie a vytvárať bezpečný priestor na sebavyjadrenie.

Čo v príručke **nájdete**:

- stručné teoretické ukotvenie tvorivej dramatiky a neformálneho vzdelávania s odkazmi na literatúru,
- podrobný opis metodiky projektu – ako sme postupovali od náboru mladých ľudí cez participatívny výber témy a tvorbu inscenácií až po rovesnícke vzdelávanie a medzinárodné stretnutia,
- samostatnú kapitolu o práci s citlivými témami (duševné zdravie, strata blízkeho človeka, medzigeneračné vzťahy), ktoré boli jadrom tohto projektu,
- zhrnutie evaluácie projektu vrátane rozvoja kľúčových kompetencií,
- autentické príbehy mladých ľudí zozbierané metódou Most Significant Change (najvýznamnejšia zmena), ktoré najlepšie ukazujú, čo neformálne vzdelávanie prostredníctvom divadla mladým ľuďom skutočne prináša.

Príručka nadväzuje na **publikáciu z prvého projektu** Play the Future (2023/24), ktorý bol vyhodnotený ako príklad dobrej praxe. Zameriava sa však na to, čo bolo v druhom projekte nové – prácu s náročnými a citlivými témami, dramatizáciu literárnej predlohy, prenos zodpovednosti na mladých ľudí a systematické zachytávanie zmeny cez príbehy účastníkov. Obe príručky sa tak navzájom dopĺňajú.

Osobitným zámerom príručky je prispieť k uznaniu hodnoty a prínosov neformálneho vzdelávania v práci s mládežou. Práve preto v nej dávame veľký priestor hlasom samotných mladých ľudí – ich príbehy hovoria o tom, čo sa naučili a ako sa zmenili, presvedčivejšie než akékoľvek čísla.

2. PROJEKT PLAY THE FUTURE II.

Play the Future II. je pokračovaním úspešného projektu Play the Future, realizovaného v rámci programu Erasmus+ v rokoch 2023/24 a vyhodnoteného ako príklad dobrej praxe. Druhý projekt prebiehal v období september 2025 – september 2026 a jeho hlavným cieľom bolo pokračovať v systematickej práci s mládežou a podporovať duševné zdravie, zdravé vzťahy, medzigeneračný dialóg a rešpekt k rozmanitosti mladých ľudí s využitím postupov tvorivej dramatiky ako inovatívneho prvku v práci s mládežou a účinného nástroja neformálneho vzdelávania.

Za dôležitý znak kvality považujeme to, že témy projektu nepriniesli dospelí. Vyplynuli z evaluácie prvého projektu, v ktorej mladí ľudia sami pomenovali, o čom by chceli hovoriť: o duševnom zdraví, psychickej odolnosti, empatii, vzťahoch medzi generáciami a rešpekte k odlišnosti. Projekt Play the Future II. tak od začiatku stál na participácii – mladí ľudia boli spolutvorcami obsahu, nie jeho prijímateľmi.

Ako projekt prebiehal

V každom z partnerských miest – v Ružomberku a v Kroměříži – vznikla skupina mladých ľudí vo veku 13 – 30 rokov, ktorá sa počas školského roka pravidelne stretávala. Skupiny pracovali metódami tvorivej dramatiky: diskutovali, improvizovali, skúmali zvolené témy, stretávali sa s odborníkmi a postupne vytvorili vlastné divadelné inscenácie, ktoré uviedli pre rovesníkov zo stredných škôl aj pre širokú verejnosť (vždy spojené s besedou o témach predstavenia).

- **Slovenská skupina (Divadlo RosArt, Ružomberok)** sa venovala duševnému zdraviu a téme straty blízkeho človeka. Východiskom sa stala kniha Maje Lunde Snehová sestra, ktorú priniesla do skupiny jedna 13-ročná členka. Knihu si všetci prečítali a po spoločnej diskusii a dohode mladí ľudia spolu s tvorivým tímom predlohu zdramatizovali do autorskej inscenácie Svetlušky. Súčasťou procesu bolo aj celodenné stretnutie s klinickou psychologičkou a rozhovory s mladými ľuďmi, ktorí stratou blízkeho prešli v nedávnej minulosti. Všetky inscenačné zložky (dramaturgia, kostýmy, asistancia réžie, scéna, hudobná zložka) navrhli a zrealizovali mladí ľudia v spolupráci s lektormi projektu.
- **Česká skupina (Divadelní spolek Kroměříž)** sa zamerala na medzigeneračný dialóg a spoluprácu. Pripravila inscenáciu na motívy knihy Davida Walliamsa Babička drsňačka. Mladí ľudia v nej vo veľkej miere preberali aj organizačnú a technickú zodpovednosť – od kostýmov a rekvizít cez techniku až po koordináciu celého procesu.

Súčasťou projektu boli dve medzinárodné stretnutia (v Česku a na Slovensku) spojené s hostovaním inscenácií, besedami, spoločnými workshopmi a interkultúrnym programom, ďalej vzdelávanie samotných pracovníkov s mládežou (úvodné školenie o efektívnej komunikácii s mládežou a priebežné konzultácie s externým odborníkom na prácu s mládežou), certifikáty Youthpass pre zapojených mladých ľudí, evaluácia projektu a táto príručka.

Prečo divadlo

Divadlo vnímame predovšetkým ako nástroj rozvoja mladých ľudí, nie ako cieľ sám osebe. Nejde nám o „divadelný krúžok“ – ide o prácu s mladými ľuďmi, pri ktorej divadelné metódy a techniky slúžia ako prostriedok učenia.

Príprava inscenácie je kolektívne dielo, ktoré prirodzene rozvíja kritické myslenie, kreativitu, komunikačné zručnosti, spoluprácu, riešenie problémov, sebadôveru aj schopnosť vystúpiť z komfortnej zón a zažiť uznanie a úspech. Zároveň umožňuje bezpečne otvárať témy, o ktorých sa v spoločnosti hovorí ťažko. Devízou je aj terapeutický účinok divadla na tvorcov aj divákov, čo je nespornou pridanou hodnotou projektu.

3. VÝCHODISKÁ: TVORIVÁ DRAMATIKA, NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE A MLADÍ ĽUDIA

3.1 TVORIVÁ DRAMATIKA AKO METÓDA

Tvorivá dramatika (dramatická výchova) je pedagogická disciplína, ktorá využíva prvky a postupy dramatického umenia na rozvoj osobnosti, sociálnych zručností a kritického myslenia. Jej podstatou nie je príprava profesionálnych hercov, ale učenie sa prostredníctvom konania, hrania rolí a fikcie (Machková, 2011; Valenta, 2008). Účastník v dramatickej hre vstupuje do situácií a rolí, skúma ich „zvnútra“, rozhoduje sa, nesie dôsledky svojich rozhodnutí v bezpečí fikcie. A práve táto skúsenosť sa stáva zdrojom učenia.

Tvorivá dramatika je typickým príkladom zážitkového učenia: účastník prechádza cyklom konkrétnej skúsenosti, reflexie, zovšeobecnenia a nového vyskúšania (Kolb, 1984). Kľúčovú úlohu preto hrá reflexia – rozhovor o tom, čo sme zažili, čo to s nami urobilo a čo si z toho odnášame. Bez reflexie zostáva dramatická aktivita len hrou; s reflexiou sa stáva vzdelávacou skúsenosťou.

Brian Way, jeden zo zakladateľov odboru, zdôrazňoval, že cieľom dramatickej výchovy je rozvoj celej osobnosti – vnímania, predstavivosti, sústredenia, reči, emócií aj vzťahov (Way, 1996). Novšie prístupy pridávajú dôraz na štruktúrovanie dramatickej práce pomocou konkrétnych techník a konvencií, ako sú živé obrazy, horúca stolička, učiteľ v role či vnútorné hlasy (Neelands a Goode, 2015). Osobitnou vetvou je divadlo utláčaných Augusta Boala, ktoré divadlo chápe ako „skúšku na realitu“ – priestor, v ktorom si ľudia môžu vyskúšať, ako meniť situácie, ktoré ich v živote trápia (Boal, 1979).

V slovenskom a českom kontexte má dramatická výchova dlhú tradíciu a bohatú metodickú literatúru – od zásobníkov hier a cvičení (Machková, 2011; Budínská, 2023) po využitie tvorivej dramatiky v príprave pedagógov (Kollárová a Fenyvesiová, 2013). Čo konkrétne tvorivá dramatika prináša do práce s mládežou a prečo sa oplatí siahnuť po divadelných metódach, rozoberáme v kapitole 4.

3.2 NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE A KĽÚČOVÉ KOMPETENCIE

Práca s mládežou v projekte Play the Future II. je neformálnym vzdelávaním: je zámerná a štruktúrovaná, ale prebieha mimo formálneho školského systému, je dobrovoľná a vychádza z potrieb a záujmov mladých ľudí. Európsky rámec pre túto oblasť tvorí odporúčanie Rady EÚ o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie, ktoré definuje osem kompetencií – od gramotnosti a viacjazyčnosti cez digitálnu, osobnostnú a sociálnu, občiansku a podnikateľskú kompetenciu až po kultúrne povedomie a vyjadrovanie (Rada Európskej únie, 2018).

Tento rámec používa aj nástroj Youthpass – európsky certifikát, ktorým sa uznávajú výsledky učenia v projektoch Erasmus+ pre mládež. Youthpass nie je len „certifikát na konci“. Jeho jadrom je sprevádzaná sebareflexia, pri ktorej mladý človek sám pomenúva, čo sa naučil (Youthpass). V projekte Play the Future II. sme Youthpass využívali ako priebežný nástroj reflexie učenia a mladí ľudia hodnotili rozvoj všetkých ôsmich kompetencií aj v záverečnom dotazníku (výsledky pozri kapitolu 10).

Prepojenie tvorivej dramatiky a kompetenčného rámca je pritom veľmi prirodzené: tvorba inscenácie rozvíja kultúrne povedomie a vyjadrovanie, tímová práca a zvládanie trémy osobnostnú a sociálnu kompetenciu, písanie a dramatizácia textu gramotnosť, preberanie organizačnej zodpovednosti podnikateľskú kompetenciu a diskusie o spoločenských témach občiansku

kompetenciu. Inšpiráciu k ďalším metódam a aktivitám neformálneho vzdelávania ponúka aj databáza SALTO-YOUTH Toolbox (SALTO-YOUTH).

3.3 PREČO OTVÁRAŤ S MLADÝMI ĽUĎMI CITLIVÉ TÉMY

Témy projektu – duševné zdravie, strata blízkeho človeka, medzigeneračné vzťahy – nie sú náhodné. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie zažíva duševnú poruchu približne každý siedmy človek vo veku 10 – 19 rokov a samovražda patrí medzi najčastejšie príčiny úmrtí mladých ľudí; zároveň väčšina ťažkostí zostáva nerozpoznaná a neriešená (WHO, 2024). O smrti a strate sa v rodinách aj školách hovorí ťažko, hoci sa s ňou skôr či neskôr stretne každý. A vzťahy medzi generáciami (doma, v škole, v komunite) patria k témam, ktoré mladí ľudia sami označujú za dôležité.

Divadlo je pre tieto témy mimoriadne vhodným jazykom. Umožňuje o nich hovoriť cez príbeh a metaforu, teda s bezpečným odstupom; umožňuje divákovi zažiť emóciu spolu s postavou a následne o nej v besede hovoriť; a umožňuje mladým tvorcom stať sa tými, kto tému do komunity prináša – čo samo osebe posilňuje ich aktívne občianstvo. Skúsenosť projektu Play the Future II. potvrdila, že práve takto sa dajú otvoriť aj témy, ktoré sa inak v spoločnosti otvárajú len veľmi ťažko. Zásadám bezpečnej práce s citlivými témami sa podrobne venujeme v kapitole 6.

4. PRÁCA S MLÁDEŽOU A ČO DO NEJ PRINÁŠA TVORIVÁ DRAMATIKA

Predchádzajúca kapitola predstavila tvorivú dramatiku a neformálne vzdelávanie. Táto kapitola ide o krok ďalej a prakticky prepája dva svety, ktoré sa v našich projektoch stretávajú: prácu s mládežou ako svojbytnú disciplínu a divadlo (tvorivú dramatiku) ako jej nástroj. Píšeme ju najmä pre tých, ktorí prichádzajú „z divadla“ a s prácou s mládežou len začínajú, ale aj pre pracovníkov s mládežou, ktorí zvažujú, či siahnuť po divadelných metódach.

4.1 ČO JE PRÁCA S MLÁDEŽOU A ČÍM SA RIADI

Práca s mládežou nie je to isté ako vedenie záujmového krúžku. Podľa Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2017)4 je práca s mládežou širokým pojmom, ktorý zahŕňa rozmanité aktivity sociálnej, kultúrnej, vzdelávacej, environmentálnej alebo politickej povahy realizované mladými ľuďmi, s nimi a pre nich – v skupinách aj individuálne. Realizujú ju platení aj dobrovoľní pracovníci s mládežou a stojí na procesoch neformálneho a informálneho učenia zameraných na mladých ľudí a na dobrovoľnej účasti (Council of Europe, 2017). Návrh a realizácia práce s mládežou sa podľa toho istého dokumentu opierajú o princípy dobrovoľnej a aktívnej účasti, rovnosti prístupu, otvorenosti a flexibility; má byť založená na právach, inkluzívna a zameraná na mladých ľudí, ich potreby a schopnosti (Council of Europe, 2017).

Na európskej úrovni prácu s mládežou zastrešuje aj Stratégia EÚ pre mládež na roky 2019 – 2027, postavená na troch pilieroch – zapájať, spájať, posilňovať postavenie mladých ľudí (Rada Európskej únie a zástupcovia vlád členských štátov, 2018). V slovenskom kontexte prácu s mládežou vymedzuje a podporuje zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou, ktorý definuje aj pojmy ako mládežnícky vedúci či pracovník s mládežou (Zákon č. 282/2008 Z. z.).

Z týchto rámcov vyplýva niekoľko princípov, ktoré by mala rešpektovať každá práca s mládežou a ktoré sme sa snažili naplňovať aj v projekte Play the Future II.:

- **Dobrovoľnosť:** mladý človek sa zapája z vlastnej vôle a môže dobrovoľne prísť aj odísť – u nás vyjadrené pravidlom „Slobodne príď – slobodne odíď“.
- **Participácia:** mladí ľudia nie sú prijímatelia hotového programu, ale spolutvorcovia – od výberu témy po realizáciu.
- **Zameranie na mladého človeka:** východiskom sú potreby, záujmy a schopnosti mladých ľudí, nie ambície pracovníkov s mládežou alebo zastrešujúcej organizácie.
- **Rovnosť prístupu a inklúzia:** aktívne odstraňujeme bariéry, aby sa mohli zapojiť aj mladí ľudia s nedostatkom príležitostí.
- **Bezpečné prostredie a vzťah:** nosným nástrojom práce s mládežou je dôveryhodný vzťah a prostredie, v ktorom sa dá slobodne prejavovať.

4.2 PRACOVNÍK S MLÁDEŽOU VERZUS REŽISÉR

V divadelnej práci s mládežou nosí vedúci často „dva klobúky“ naraz: umelecký (réžia, dramaturgia, kvalita diela) a pedagogický (rozvoj mladého človeka, jeho pohoda a bezpečie). Tieto dva ciele si niekedy protirečia – napríklad keď je z umeleckého hľadiska výhodnejšie obsadiť skúsenejšieho člena, ale z hľadiska rozvoja by príležitosť viac potreboval niekto iný. Kľúčovou zručnosťou vedúceho je vedome medzi týmito klobúkmi prepínať a pri konflikte priorít nezabúdať, že **v práci s mládežou je mladý človek cieľom a dielo prostriedkom – nie naopak.**

Praktický dôsledok: práve preto sme v projekte investovali do vzdelávania vedúcich (školenie o komunikácii s mládežou, priebežné konzultácie s odborníkom na prácu s mládežou). Ak prichádzate „z divadla“, počítajte s tým, že pedagogicko-psychologická zložka práce je samostatná odbornosť, ktorú sa treba učiť – a že sa oplatí mať k dispozícii niekoho, s kým situácie konzultujete.

Rozdiel medzi bežným divadelným krúžkom a prácou s mládežou pomocou divadla možno zhrnúť do niekoľkých bodov:

- cieľom nie je predstavenie, ale rozvoj mladých ľudí (predstavenie je „vedľajší produkt“, hoci dôležitý a motivujúci),
- téma a obsah vychádzajú od mladých ľudí, nie z dramaturgického plánu dospelých,
- proces je rovnako dôležitý ako výsledok – učenie sa deje v tvorivom procese, nie až na premiére,
- reflexia je súčasťou práce, nie nadstavbou (pozri Kolbov cyklus zážitkového učenia, kapitola 3),
- dôležité je aj to, čo sa nedá vidieť z hľadiska: sebadôvera, spolupráca, zvládanie stresu, zmena postoja.

4.3 PREČO PRÁVE DIVADELNÉ A DRAMATICKÉ METÓDY

Tvorivá dramatika a širšie divadelné metódy patria medzi najbohatšie nástroje, aké má práca s mládežou k dispozícii. Dôvodov je viacero a všetky sme v projekte zažili v praxi:

- **Celostný rozvoj:** Divadlo zapája telo, hlas, emócie, myslenie aj vzťahy súčasne – rozvíja teda osobnosť ako celok (Way, 1996).
- **Bezpečná fikcia:** Rola a príbeh vytvárajú odstup, ktorý dovoľuje skúmať aj náročné situácie bez osobného ohrozenia (Valenta, 2008; Neelands a Goode, 2015).
- **Realita na skúšku:** V dráme si mladí ľudia môžu „nanečisto“ vyskúšať konanie a rozhodnutia, ktoré sa ich týkajú v živote (Boal, 1979).

- **Zážitkové učenie:** Dramatická skúsenosť je konkrétny zážitok, ktorý sa cez reflexiu mení na trvalé učenie (Kolb, 1984).
- **Kolektívne dielo s viditeľným výsledkom:** Inscenácia je spoločný cieľ, ktorý stmeluje skupinu, smeruje činnosť a prináša hmatateľný zážitok úspechu – ten zas posilňuje sebadôveru a odolnosť.
- **Priestor pre rôzne talenty:** Divadlo potrebuje nielen hercov, ale aj výtvarníkov, hudobníkov, technikov, organizátorov – takže miesto v ňom nájde takmer každý (tejto téme sa venuje samostatná kapitola 7).
- **Umenie a občianstvo:** Inscenácia a beseda po nej otvárajú verejnú diskusiu o témach, ktoré sú pre komunitu dôležité – mladí ľudia sa tak stávajú tými, kto tému do komunity prináša.

4.4 OD HRY K INSCENÁCII

Divadelné metódy v práci s mládežou nemusia vždy smerovať k inscenácii. Je užitočné rozlišovať tri roviny, ktoré sa dajú používať samostatne aj v postupnosti, zároveň každá je legitímnym cieľom sama osebe:

- **Rovina 1 – Dramatické hry a cvičenia**

Zoznamovacie, koncentračné, hlasové a pohybové hry, hry na budovanie dôvery. Slúžia na stmelenie skupiny, uvoľnenie a budovanie bezpečia. Sú výborným začiatkom každého stretnutia a nevyžadujú žiadnu skúsenosť. (Zásobníky: Machková, 2011; Budínská, 2023.)

- **Rovina 2 – Štruktúrovaná dráma a improvizácia**

Techniky ako živé obrazy, horúca stolička či vnútorné hlasy umožňujú skúmať tému a situácie do hĺbky bez toho, aby vzniklo predstavenie (Neelands a Goode, 2015). Ideálne na otváranie tém a rozvoj empatie a kritického myslenia.

- **Rovina 3 – Inscenačná tvorba**

Príprava a uvedenie divadelného diela pre publikum. Najnáročnejšia, ale aj najsilnejšia rovina – prináša dlhodobý spoločný cieľ, verejný presah a zážitok dokončeného diela. Práve na nej stál projekt Play the Future II.

Odporúčanie: Ak s divadelnými metódami začínate, nemusíte sa hneď snažiť o ucelenú inscenáciu. Roviny 1 a 2 sa dajú využiť v akejkoľvek práci s mládežou – na táboroch, v nízkoprahových či komunitných centrách, na stretnutiach skupiniek v rámci mládežníckych organizácií, v školských parlamentoch – a samy osebe rozvíjajú komunikáciu, spoluprácu a schopnosť hovoriť o dôležitých témach. Inscenácia je vyvrcholenie, ku ktorému možno dôjsť postupne.

5. METODIKA PROJEKTU – AKO SME PRACOVALI

KROK ZA KROKOM

Táto kapitola opisuje postup, ktorým sme v projekte prešli, ako prenositeľnú metodiku. Jednotlivé fázy na seba nadväzujú, ale nie sú dogmou – v praxi sa prekrývali a vracali sme sa k nim podľa potrieb skupiny. Pri každej fáze uvádzame aj praktické tipy, ktoré vyplynuli z našej skúsenosti.

Fáza 1: Príprava tímu a vzdelávanie vedúcich

Skôr než sme začali pracovať s mladými ľuďmi, investovali sme do prípravy samotných vedúcich – pracovníkov s mládežou. Úvodné projektové stretnutie partnerov zahŕňalo školenie zamerané na efektívnu komunikáciu a interakciu s mládežou, motiváciu a vedenie mladých ľudí a využitie participatívnych metód. Témy školenia vyplynuli priamo z evaluácie prvého projektu. Počas celého projektu mali vedúci navyše k dispozícii individuálne a skupinové konzultácie s externým odborníkom na prácu s mládežou – formou mentoringu a koučovania.

Prečo je to dôležité: naši vedúci sú predovšetkým divadelníci – režiséri, dramaturgovia, herci, technici. Priama práca s mládežou je pre nich relatívne novou disciplínou. Evaluácia potvrdila, že vzdelávanie vedúcich pomohlo pozrieť sa na prácu s mladými „inými očami“ a prinieslo praktické podnety priamo do realizácie projektu. Odporúčame nepodceňovať túto fázu – kvalita práce s mládežou stojí a padá na pripravenosti dospelých.

Fáza 2: Nábor a formovanie skupiny

Nábor prebiehal otvorenou výzvou – propagáciou na sociálnych sieťach, cez osobné kontakty, stredné školy, nízkoprahové centrum a študentský parlament. Nasledovalo informačné stretnutie (osobne aj online, aby sme nikoho nevylúčili), na ktorom sme predstavili projekt, spôsob práce a očakávania. Súčasťou skupín boli aj účastníci prvého projektu, ktorí chceli pokračovať – tí sa stali prirodzenými „nosičmi kultúry“ skupiny a oporou pre nováčikov.

Osvedčené pravidlo „Slobodne príď – slobodne odíď“: účasť je dobrovoľná a mladý človek môže z projektu kedykoľvek vystúpiť – s jedinou podmienkou, že tým neohrozí spoločné finálne dielo. Toto pravidlo znižuje bariéru vstupu, buduje dôveru a zároveň učí zodpovednosti voči kolektívu. Skúsenosť ukazuje, že skupina, ktorá vznikne na dobrovoľnosti, je súdržnejšia než skupina držaná povinnosťou.

Tip: počítajte s tým, že skupina nemusí byť uzavretá od prvého dňa. V českej skupine sa jeden z účastníkov pridal až v priebehu projektu – a ako píše vo svojom príbehu v kapitole 11, kľúčové pre jeho začlenenie bolo víkendové sústreďenie. Otvorenosť voči neskorším príchodom sa oplatí.

Fáza 3: Budovanie bezpečného prostredia

Prvé stretnutia sme venovali vzájomnému spoznávaniu sa, teambuildingovým a dramatickým hrám a dohode o pravidlách skupiny. Bezpečné prostredie je základnou podmienkou všetkého ostatného. Mladí ľudia v evaluácii aj v príbehoch opakovanne pomenúvajú ako najcennejšie práve to,

že mohli slobodne vyjadriť názor „bez predsudkov k veku“ a s vedomím, že budú skutočne vypočutí.

Kľúčový nástroj – víkendové sústreďenie:

viacdňové sústreďenie mimo bežného prostredia sa ukázalo ako najsilnejší nástroj stmelenia kolektívu českej skupiny a začlenenia nových členov.

Ak si môžete v rozpočte a harmonograme dovoliť len jednu „nadštandardnú“ aktivitu, nech je to práve sústreďenie.

Fáza 4: Participatívny výber a skúmanie témy

Témy projektu vzišli od samotných mladých ľudí. V úvodnej fáze sme s nimi tému otvárali cez rozhovory, diskusie a tvorivé aktivity: čo nás trápi, o čom sa nehovorí, o čom by sme chceli hovoriť my. Nasledovalo skúmanie témy – individuálne samoštúdium, práca s literatúrou a informačnými prameňmi, spoločné diskusie a stretnutia s odborníkmi. Slovenská skupina absolvovala celodenné stretnutie s klinickou psychologičkou a rozhovory s ľuďmi, ktorí prešli stratou blízkeho; česká skupina diskutovala o medzigeneračných vzťahoch a rešpekte.

Prečo skúmať do hĺbky: hlboké poznanie témy chráni pred zjednodušeniami a klišé – na javisku aj v živote. Stretnutia s odborníkmi mladí ľudia v evaluácii aj v príbehoch označili za najsilnejšie momenty celého projektu, s presahom do osobného života („Túto diskusiu si budem ešte dlho pamätať a aj z nej čerpať v mojom živote.“). Odborník zároveň pomáha vedúcim niest’ citlivú tému bezpečne – pozri kapitolu 6.

Fáza 5: Tvorba textu

V projekte sme vyskúšali dve cesty k textu, ktoré sa dajú kombinovať:

- **Autorská tvorba a dramatizácia literárnej predlohy (SK):** východiskom sa stala kniha *Snehová sestra* (Lunde, 2019). Mladí ľudia sa podieľali na jej výbere a dramatizácii – hľadali javiskové riešenia pre prvky magického realizmu, dopisovali scény, tvorili postavy. Literárna predloha dala téme straty bezpečný rámec príbehu a metaforu; autorský vklad zabezpečil, že text hovoril jazykom mladých.
- **Inscenovanie existujúceho titulu s výrazným vkladom mladých ľudí (CZ):** česká skupina pracovala s existujúcou dramatizáciou knihy *Babička drsňačka* (Walliams, 2012), ktorá tému medzigeneračných vzťahov otvára s humorom. Mladí ľudia sa okrem hereckej práce podieľali na úprave textu a prevzali veľkú časť inscenačnej a organizačnej zodpovednosti.

Tip: pri citlivých témach je literárna predloha veľkým pomocníkom – poskytuje „ochranu príbehom“. Účastníci nehovoria o svojej strate, ale o strate postavy; a predsa (alebo práve preto) sa ich téma osobne dotýka a učí ich. Píše o tom aj jedna účastníčka (viac v kapitole 11): inscenácia sa pre ňu stala „terapiou“, hoci to nebol jej pôvodný cieľ.

Fáza 6: Inscenačný proces

Nasledovali pravidelné skúšky – od ideových, cez čítacie, aranžovacie a priestorové až po generálku. Mladí ľudia zabezpečovali všetky inscenačné zložky: herectvo, scénografiu, kostýmy, hudbu, svetlá, zvuk, techniku aj produkciu a propagáciu. Odborné vedenie (réžia, dramaturgia) zostalo na skúsených lektoroch, ktorí však vedome delegovali zodpovednosť na mladých ľudí.

Peer-leadership: prenos zodpovednosti na mladých ľudí (zverenie techniky, organizácie, koordinácie zložiek) sa v evaluácii ukázal ako jeden z najúčinnějších nástrojov rozvoja. V českej skupine viedol k výraznému posunu v podnikateľskej kompetencii (organizovanie, plánovanie, preberanie zodpovednosti). Odporúčame vedome hľadať, čo všetko môžu namiesto dospelých

urobiť mladí a počítať s tým, že to občas trvá dlhšie a nie vždy to vyjde na prvý raz. Práve to je učenie.

Tip k harmonogramu: stres pred premiérou k divadlu patrí, ale dá sa znížiť – rozložte prípravu do viacerých kratších stretnutí, plánujte rezervy a komunikujte harmonogram včas a záväzne. Zvládanie stresu pritom vedome tematizujte – mladí ľudia ho v príbehoch opakovane uvádzajú ako jednu z najcennejších vecí, ktoré sa naučili.

Fáza 7: Uvedenie inscenácie a rovesnícke vzdelávanie

Každá skupina uviedla premiéru a reprízu pre verejnosť a sériu predstavení pre študentov miestnych stredných škôl a sociálnych a diagnostických zariadení. Po každom predstavení nasledovala beseda mladých tvorcov s publikom – moderovaná diskusia o témach inscenácie. Práve tu sa naplňa rovesnícky princíp: o duševnom zdraví či medzigeneračných vzťahoch nehovoria dospelí „zhora“, ale rovesníci, ktorí tému spracovali a odžili. Besedy potvrdili, že divadlo dokáže otvoriť aj témy, ktoré sa inak otvárajú veľmi ťažko, a že školské publikum o ne stojí.

Tip: besedu vopred pripravte s mladými tvorcami – kto ju moderuje, aké otázky môžu zaznieť, ako reagovať na mlčanie aj na provokáciu, a ako citlivo uzavrieť tému, ak sa niekoho z divákov osobne dotkne.

Fáza 8: Medzinárodný rozmer

Projekt zavŕšili dve medzinárodné stretnutia – skupiny si navzájom hostovali inscenácie, spoločne absolvovali herecký workshop a workshop o Youthpasse a uznávaní neformálneho vzdelávania, spoznávali partnerské mesto a trávili spolu čas. Medzinárodná výmena priniesla interkultúrne učenie (vrátane radosti z blízkosti češtiny a slovenčiny), nové priateľstvá a pre niektorých mladých ľudí aj prvú cestu do zahraničia.

Poučenie z evaluácie: práve medzinárodná zložka dostala v dotazníkoch najnižšie (hoci stále dobré) známky – mladí ľudia by ocenili viac spoločného času so skupinou z druhej krajiny. Podrobne sa tomu venujeme v kapitole 10.

Fáza 9: Reflexia, evaluácia a uznanie učenia

Reflexia prebiehala priebežne po každom stretnutí (krátky kruh: čo sme zažili, čo si odnášam, čo potrebujem) aj v záverečnej fáze projektu. Evaluácia kombinovala anonymný dotazník, príbehy metódou Most Significant Change a fokusové skupiny s vedúcimi; opierala sa o hodnotiace kritériá OECD DAC / EÚ (OECD, 2019; podrobnejšie v kapitole 10). Učenie mladých ľudí bolo uznané certifikátom Youthpass, ktorého vyplnenie sme sprevádzali – sebahodnotenie kompetencií z dotazníka slúžilo mladým ako podklad pri reflexii vlastného učenia.

6. AKO PRACOVAŤ S CITLIVÝMI TÉMAMI

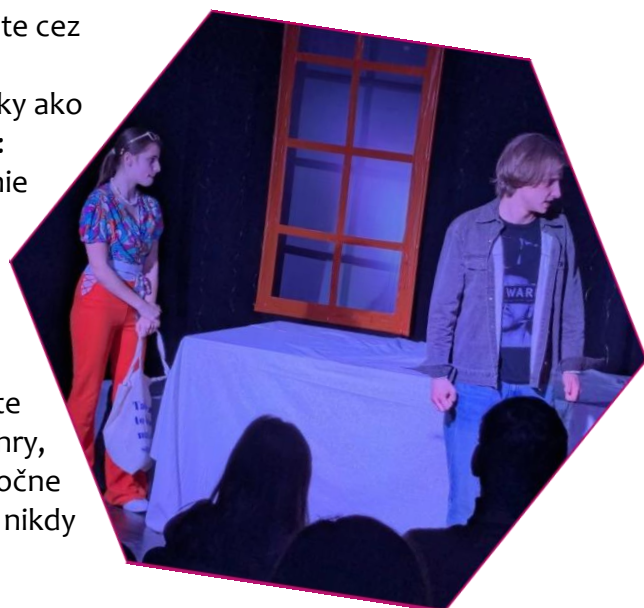
V TVORIVEJ DRAMATIKE

Inováciou projektu Play the Future II. oproti prvému projektu bola práca s výrazne citlivými témami – duševným zdravím, stratou blízkeho človeka a medzigeneračné konflikty. Táto kapitola zhŕňa zásady, ktoré sa nám osvedčili a ktoré odporúčame každému, kto chce podobné témy s mladými ľuďmi otvárať. Nejde o terapiu – ide o vzdelávaciu a umeleckú prácu, ktorá však musí byť vedená bezpečne a zodpovedne.

10 ZÁSAD BEZPEČNEJ PRÁCE S CITLIVOU TÉMOU

- 1. Téma musí prísť od mladých:** nevnučujte citlivú tému skupine – overte si, že o ňu skutočne stojí. V našom prípade témy vyplynuli z evaluácie predchádzajúceho projektu a z úvodných diskusií. Záujem skupiny je prvou podmienkou bezpečia aj kvality.
- 2. Dobrovoľnosť a právo nezdieľať:** nikto nemusí hovoriť o vlastnej skúsenosti. Jasne a opakovane pomenujte, že zdieľanie osobných príbehov je možnosť, nie povinnosť, a že nevyjadriť sa (prenechanie priestoru iným), je vždy legitímna odpoveď.
- 3. Dohoda skupiny:** na začiatku spoločne vytvorte pravidlá: čo sa povie v skupine, zostáva v skupine; počúvame sa; nehodnotíme prežívanie druhých; máme právo na prestávku. K dohode sa vracajte.
- 4. Ochrana rolou, príbehom a metaforou:** pracujte cez postavy a fikciu, nie cez osobné výpovede. Literárna predloha (SK - Snehová sestra) a prvky ako magický realizmus vytvárajú bezpečný odstup: hovoríme o postave, ktorá stratila blízkeho – nie o sebe. Tento princíp dištancu je základným bezpečnostným mechanizmom dramatickej výchovy (Valenta, 2008; Neelands a Goode, 2015).
- 5. Vstup do roly a výstup z roly:** rituálne oddeľujte fikciu od reality – jasným začiatkom a koncom hry, „strasením“ roly, krátkym uzemnením. Po emočne silných aktivitách zaradte odľahčenie; nikdy nekončíte stretnutie uprostred ťažkej emócie.

6. Spolupracujte s odborníkom: pri témach duševného zdravia a straty prizvite psychológa, psychoterapeuta či sociálneho pedagóga – na stretnutie so skupinou aj ako konzultanta tvorby. Celodenné stretnutie s klinickou psychologičkou označili účastníci za najsilnejší moment projektu; pomohlo pochopiť prežívanie postáv, dalo mladým ľuďom priestor na vlastné otázky a niektorým pomohlo aj v reálnych životných situáciách. Na stretnutí bolo hosťkou aj dievča (16 rokov), ktoré pred pár mesiacmi prišlo za tragických okolností o brata. Vďaka jej vhladu sme mali možnosť vcítiť sa a pochopiť autentické prežívanie situácie, ktorú modelovo spracováva autorská inscenácia Svetlušky. Vďaka tomuto stretnutiu dostalo dievča možnosť hovoriť o svojej bolestnej skúsenosti s ľuďmi, ktorí ju chcú počúvať (lebo v realite sa stretáva s opačnou skúsenosťou) a vďaka tomuto stretnutiu sa spriatelila s členmi tímu a stále je s nimi v aktívnom kontakte (v budúcnosti má záujem participovať aj na našich ďalších aktivitách).

7. Reflektujte priebežne: po každej aktivite s citlivým obsahom zaradte reflexiu. Sledujte, ako skupina tému nesie, a prispôbujte tempo. Reflexia je zároveň miestom, kde sa zo zážitku stáva učenie (Kolb, 1984).

8. Poznajcie signály a cesty pomoci: vedúci nie je terapeut – ale mal by vedieť rozpoznať, keď mladý človek potrebuje viac, než môže skupina dať, a kam ho odkázať: školský psychológ, ambulancie, krízové linky (na Slovensku napr. IPčko.sk a Linka detskej istoty 116 111, v Česku Linka bezpečí 116 111). Majte kontakty pripravené vopred a dohodnite si s odborníkom možnosť konzultácie.

9. Myslite na divákov: Citlivá téma sa na predstavení dotkne aj publika. Pripravte moderovanú besedu, v ktorej je priestor na otázky aj na ticho, a na záver divákovi pripomeňte, kde môžu hľadať pomoc, ak sa ich téma osobne týka.

10. Starajte sa aj o seba: Práca s citlivými témami je náročná aj pre vedúcich. Využívajte supervíziu, konzultácie či aspoň vzájomné zdieľanie v tíme – v našom projekte túto funkciu plnili pravidelné konzultácie s externým odborníkom na prácu s mládežou.

ČO CITLIVÁ TÉMA SKUPINE DÁVA?

Možno prekvapivé zistenie projektu – dobre vedená práca s ťažkou témou skupinu nezatťažila, ale posilnila ju. Mladí ľudia v príbehoch opisujú, že aj pri riešení zložitých tém odchádzali „s ľahším srdcom“, že sa naučili rozprávať o pocitoch a počúvať druhých, že zmenili pohľad na smrť a stratu a že im projekt pomohol aj v konkrétnych životných situáciách (napríklad v komunikácii s blízkym človekom po strate v rodine).

Tvorivá dramatika tu ukázala svoj psychohygienický rozmer – nie ako náhrada odbornej pomoci, ale ako priestor, kde sa o ťažkých veciach dá hovoriť bezpečne, spoločne a s nádejou.

7. ROLY, KTORÉ ROZVÍJAJÚ MLADÝCH ĽUDÍ ZA OPONOU AJ PRED ŇOU

Jedno z najdôležitejších posolstiev tejto príručky znie: v divadelnej práci s mládežou nejde len o herectvo. Inscenácia je zložitý kolektívny dielo, ktoré potrebuje množstvo rúk, hláv a talentov – a práve táto rozmanitosť rolí robí divadlo výnimočne inkluzívnym a rozvojovým nástrojom. Mladý človek, ktorý nechce alebo nemôže stáť na javisku, má v tvorivom tíme rovnako plnohodnotné miesto ako herec – a často si práve „za oponou“ rozvinie zručnosti, ktoré uplatní v ďalšom štúdiu aj v práci.

Skúsenosť z projektu Play the Future II. to potvrdzuje priamo hlasmi účastníkov. Jedna z mladých žien opisuje, ako sa naučila „organizovať prácu ľudí, koordinovať jednotlivé zložky divadelnej tvorby a podieľať sa na vzniku inscenácie od prvotného nápadu až po jej uvedenie“ a získala skúsenosti „so zabezpečením kostýmov, rekvizít a scénografie“. Iná pomenúva rozvoj v písaní scenára, ktorý jej pomohol aj v škole. To sú kompetencie, ktoré herecká rola sama osebe neprináša – a ktoré evaluácia zachytila ako výrazný posun najmä v podnikateľskej kompetencii (organizovanie, plánovanie, preberanie zodpovednosti; pozri kapitolu 10).

7.1 PREHĽAD ROLÍ V TVORIVOM TÍME A ČO ROZVÍJAJÚ

Nasledujúci prehľad ukazuje najčastejšie roly v inscenačnom tíme, ich náplň a kompetencie, ktoré rozvíjajú. Neberte ho ako pevný organigram – v malej skupine jeden človek zastáva viac rolí a roly sa striedajú. Berte ho ako mapu príležitostí, ktoré môžete mladým ľuďom ponúknuť.

Scénograf / výtvarník scény

Náplň: návrh a tvorba scény a rekvizít – priestoru, v ktorom sa hrá, jeho výtvarného riešenia a významu. Práca s materiálom, farbou, symbolom, priestorom a rozpočtom.

Rozvíja: výtvarné a priestorové myslenie, kreativitu, plánovanie, prácu s rozpočtom a materiálom, schopnosť previesť abstraktnú tému do vizuálneho jazyka.

Tip: scénografia je ideálna pre mladých ľudí s výtvarným nadaním, ktorí nechcú hrať. Prizvite žiakov výtvarných odborov – prepojenie so ZUŠ alebo strednou umeleckou školou býva obojstranne prínosné.

Kostýmový výtvarník a rekvizitár

Náplň: návrh, výber, zapožičanie alebo výroba kostýmov; starostlivosť o ne počas skúšok a predstavení; evidencia a organizácia.

Rozvíja: estetické cítenie, manuálnu zručnosť, systematickosť, hospodárnosť, charakterizáciu postavy vizuálnymi prostriedkami.

Tip: práca s kostýmom je vynikajúcou cestou, ako spojiť tému s postavou – nechajte mladých ľudí premýšľať, čo kostým hovorí o charaktere, jeho príbehu a vzťahoch.

Osvetľovač (svetelný dizajn)

Náplň: návrh a obsluha svetelnej zložky – tvorba atmosféry, zvyrazňovanie dôležitých momentov, práca s farbou a intenzitou svetla; príprava svetelných „obrazov“ a ich presné načasovanie počas predstavenia.

Rozvíja: technické zručnosti, zmysel pre atmosféru, tempo a rytmus, sústredenie a presnosť pod tlakom, spoľahlivosť (svetlo musí prísť v správnej chvíli).

Tip: svetlo je „neviditeľná“ rola s obrovským vplyvom na dielo – pre technicky nadaných mladých ľudí, ktorí radi pracujú s presnosťou a technológiou, býva veľmi príťažlivá. Pri citlivých témach vie svetlo vytvoriť bezpečný odstup a jemnosť, ktorú slová nevládnu.

Zvukár (zvukový dizajn a hudba)

Náplň: výber alebo tvorba hudby a zvukov, obsluha zvukovej techniky, práca s tichom a rytmom predstavenia, mikrofony a ozvučenie.

Rozvíja: hudobné cítenie, technickú zručnosť, dramaturgické myslenie (kedy zvuk pomáha a kedy prekáža), spoľahlivosť a presnosť.

Tip z projektu: v projekte sa do skupiny dostala aj účastníčka, ktorú režisérka počula hrať na klavíri. Hudobne nadaní mladí ľudia môžu skladať alebo naživo hrať hudbu k inscenácii – čo je pre nich silná a viditeľná forma prínosu.

Dramaturg a spoluautor textu

Náplň: práca s témou a textom – výber predlohy, dramatizácia, písanie a úprava scén, dohliadanie na zmysel a stavbu celku, príprava podkladov pre besedy.

Rozvíja: čitateľskú a pisateľskú gramotnosť, analytické a kritické myslenie, argumentáciu, schopnosť pracovať s témou do hĺbky.

Tip: ako ukazujú príbehy účastníkov, spoluautorstvo textu patrí k najsilnejším zážitkom – a zručnosť písania sa prenáša aj do školy. Dajte priestor viacerým, nielen jednému „autorovi“.

Produkčný a organizátor (peer-leader)

Náplň: koordinácia celého procesu – harmonogram, komunikácia v tíme, logistika skúšok a predstavení, spolupráca so školami a partnermi, riešenie problémov za chodu.

Rozvíja: organizačné a líderské zručnosti, plánovanie, komunikáciu, riešenie problémov, preberanie zodpovednosti – jadro podnikateľskej kompetencie.

Tip: produkčnú rolu vedome zverte mladým ľuďom (peer-leadership). Dospelý zostáva konzultantom, ktorý pomáha, keď je požiadaný, a drží bezpečnostné a rozpočtové mantinely.

Propagácia a komunikácia (PR a sociálne siete)

Náplň: propagácia projektu a predstavení – správa sociálnych sietí, tvorba plagátov a vizuálov, fotografovanie a natáčanie videí, písanie pozvánok a správ, komunikácia s médiami a školami.

Rozvíja: digitálne a komunikačné kompetencie, mediálnu gramotnosť, grafické a textové zručnosti, cit pre cieľovú skupinu.

Tip: propagácia je prirodzenou doménou mladých ľudí – využite to. Zveriť im komunikáciu na sociálnych sieťach znamená osloviť rovesnícke publikum jeho jazykom a zároveň rozvíjať digitálne kompetencie, ktoré ocenia aj v budúcej práci.

Dohodnite pritom jasné pravidlá (súhlasy s fotografiami, tón komunikácie, logá povinnej publicity Erasmus+).

Inšpicient a technická podpora

Náplň: riadenie priebehu predstavenia zo zákulisia – sledovanie scénara, dávanie znamení hercom a technike, príprava a presuny rekvizít a scény, dohľad nad plynulým chodom.

Rozvíja: sústredenie, prehľad, spoľahlivosť, zvládanie stresu, schopnosť koordinovať viac vecí naraz.

Tip: inšpicient je „dirigentom“ predstavenia v zákulisi – ideálna rola pre zodpovedného mladého človeka, ktorý má rád prehľad a poriadok a nechce byť vo svetle reflektorov.

7.2 AKO ROLY PRIDEĽOVAŤ A STRIEDAŤ

Prideľovanie rolí je samo osebe príležitosťou na učenie a participáciu. Osvedčili sa nám tieto zásady:

- **nechajte voľbu na mladých ľudí – v rámci možností.** Predstavte všetky roly a ich náplň a nechajte mladých ľudí prihlásiť sa k tomu, čo ich láka. Záujem je najlepším motorom rozvoja.
- **podporte skúšanie nových rolí.** Mladý človek nemusí zostať pri jednej role po celý čas. Naopak – vyskúšať si aj rolu, ktorá je mimo komfortnej zóny, býva najsilnejšou skúsenosťou. Umožnite rotáciu, najmä pri menej náročných úlohách.
- **každá rola je rovnocenná.** Vedome búrajte hierarchiu „herci verzus ostatní“. V pravidelných produkčných poradách nech má hlas každá zložka. Na potlesku na konci nech stoja aj tí zo zákulisia.
- **dvojrola herec + technická/produkčná úloha.** V malej skupine sa roly kombinujú. Dbajte však na to, aby dvojrola nebola nad sily mladého človeka, najmä počas premiéry.
- **mentorstvo skúsenejších.** Účastníci z predchádzajúcich projektov môžu zaúčať nováčikov v technických a produkčných rolách – čím sa učia obaja a buduje sa kontinuita skupiny.

Prečo na tom záleží?

Vďaka rozmanitosti rolí sa môže zapojiť introvert aj extrovert, výtvarník aj technik, organizátor aj pisateľ – a každý zažije, že jeho prínos je dôležitý pre spoločné dielo.

To je presne tá skúsenosť, ktorá buduje sebadôveru, spolupatričnosť a chuť pokračovať, o akej hovoria príbehy v kapitole 11.

8. PROJEKT PLAY THE FUTURE II. V ČÍSLOCH

Nasledujúca tabuľka zhrňa kľúčové kvantitatívne ukazovatele projektu.

Ukazovateľ	Slovensko	Česko	Spolu
Počet mladých ľudí zapojených do pravidelnej práce s mládežou	11	12	23
Počet pravidelných stretnutí s mladými ľuďmi	23	17	40
Počet diskusií / stretnutí s odborníkmi pre mladých ľudí	2	4	6
Počet pracovníkov s mládežou zapojených do projektu	2	2	4
Počet vytvorených divadelných inscenácií	1	1	2
Počet predstavení s besedou pre stredoškolákov	6	3	9
Počet stredoškolákov na predstaveniach s besedou	417	399	816
Počet zapojených stredných škôl	6	3	9
Počet predstavení pre verejnosť (premiéra + repríza)	4	3	7
Počet divákov na predstaveniach pre verejnosť	325	298	623
Počet medzinárodných stretnutí	1	1	2
Počet vzdelávacích workshopov pre pracovníkov s mládežou	—	—	1
Počet konzultácií vedúcich s odborníkom na prácu s mládežou	5	5	10
Počet odovzdaných certifikátov Youthpass	11	12	23
Počet respondentov záverečného dotazníka	11	10	21
Počet príbehov zozbieraných metódou Most Significant Change	12	6	17
Počet mediálnych výstupov (web, sociálne siete, médiá)	110	76	186
Evaluačná správa	—	—	1
Informačno-metodická príručka	—	—	1

9. INKLUZÍVNY ASPEKT PROJEKTU

Inklúzia a diverzita patria medzi horizontálne priority programu Erasmus+. Boli tiež dôležitou súčasťou projektu Play the Future II. Do tvorivých tímov sa zapojili a ich plnohodnotnou súčasťou sa stali aj mladí ľudia s nedostatkom príležitostí:

- účastník s **Downovým syndrómom**, ktorý nadviazal na svoje pôsobenie v prvom projekte,
- 2 mladé ženy z **Ukrajiny**, ktoré aktuálne žijú na Slovensku a ČR – projekt im poskytol priestor na zapojenie do miestnej komunity, nadviazanie priateľstiev a zmysluplné trávenie voľného času,
- účastníčka **so zdravotným znevýhodnením**,
- mladí ľudia z **vidieckych obcí**, pre ktorých predstavuje dochádzanie do spádového mesta reálnu geografickú bariéru.

Osvedčili sa nám tieto princípy inkluzívnej práce:

- **rôznorodosť rolí**: každý sa mohol zapojiť spôsobom, ktorý zodpovedá jeho možnostiam a záujmom, a zažiť úspech v spoločnom diele (prehľad rolí pozri kapitolu 7).
- **flexibilita**: pravidlo „**Slobodne príď – slobodne odíď**“, kombinácia osobnej a online účasti tam, kde to bolo možné, a ohľad na študijné, pracovné či rodinné záväzky účastníkov.
- **bezpečné prostredie bez súťaženia**: ako píše jedna z účastníčok, na rozdiel od prostredia, kde „ide o jednu veľkú súťaž o to, kto dostane rolu“, v projekte takýto tlak necítila – kritika bola oprávnená a konštruktívna. Neprítomnosť súperenia otvára dvere tým, ktorí by sa do súťaživeho prostredia nikdy neprihlásili.
- **vek nehrá rolu**: v skupinách spolupracovali mladí ľudia od 13 do 30 rokov (a v širšom tíme aj staršie generácie). Vekovo zmiešaná skupina sa ukázala ako obohatenie – mladší prinášali sviežosť a odvahu, starší skúsenosť a nadhľad, a ako píše účastníčka: „vekový rozdiel nehral vôbec žiadnu úlohu“.

Inkluzívny rozmer mali aj samotné témy inscenácií – duševné zdravie, strata a medzigeneračný rešpekt sa týkajú všetkých bez rozdielu a obe predstavenia pozývali publikum k väčšej citlivosti voči druhým.

10. ČO HOVORÍ EVALUÁCIA PROJEKTU

Ako sme projekt hodnotili

Evaluácia projektu vychádzala z hodnotiacich kritérií OECD DAC / EÚ – relevancia, účinnosť, efektívnosť, dopad a udržateľnosť (OECD, 2019) a kombinovala tri zdroje dát:

- anonymný dotazník pre mladých účastníkov (21 respondentov; školská škála 1 – 5 a otvorené otázky),
- 17 osobných príbehov zozbieraných metódou Most Significant Change (Davies a Dart, 2005)
- dve fokusové skupiny s vedúcimi a manažérmi projektu.

Zistenia z jednotlivých zdrojov sme navzájom porovnávali (triangulácia). Vzhľadom na malý počet respondentov majú číselné výsledky orientačný charakter. Úplné znenie verejného zhrnutia evaluácie je dostupné u partnerov projektu.

Kľúčové výsledky

- **celkové hodnotenie: 1,38** (priemerná školská známka; Slovensko: **1,00**, Česko: **1,80**). Všetkých 21 respondentov by účasť v podobnom projekte odporučilo ďalším mladým ľuďom.
- **najlepšie hodnotené časti projektu:** tvorba divadelnej hry (**1,19**), podpora vedúcich (**1,24**), atmosféra v skupine a skúšanie (**1,33**). Mladí ľudia najviac oceňovali bezpečné prostredie, v ktorom mohli slobodne vyjadriť názor, a komunitu, ktorá vznikla.
- **porozumenie témam:** na Slovensku hodnotili mladí ľudia prínos projektu pre porozumenie duševnému zdraviu známkou **1,18**; v Česku hodnotili prínos pre porozumenie medzigeneračnému dialógu známkou 2,4 a v príbehoch účastníkov sa objavuje zamyslenie nad vzťahmi medzi generáciami a vzájomným rešpektom.
- **naplnenie plánu:** v oboch krajinách prebehlo minimálne 12 pravidelných stretnutí, diskusie s odborníkmi, premiéry, reprízy a školské predstavenia s besedami aj obe medzinárodné stretnutia.

Rozvoj kľúčových kompetencií mladých ľudí

Mladí ľudia v dotazníku hodnotili, do akej miery im projekt pomohol rozvíjať osem kľúčových kompetencií pre celoživotné vzdelávanie podľa rámca EÚ (Rada Európskej únie, 2018) – v rovnakej štruktúre, akú používa Youthpass (1 = veľmi výrazne, 5 = vôbec):

Kľúčová kompetencia EÚ	SK	CZ	Spolu
Kultúrne povedomie a vyjadrovanie	1,18	1,40	1,29
Osobnostná, sociálna a schopnosť učiť sa	1,27	1,40	1,33
Občianska kompetencia	1,36	2,40	1,86
Podnikateľská kompetencia	1,82	2,40	2,10
Gramotnosť (čítanie a písanie)	1,73	2,60	2,14
Viacjazyčná kompetencia	2,36	2,50	2,43
Matematická, prírodovedná a technická kompetencia	2,00	2,90	2,43
Digitálna kompetencia	2,00	3,50	2,71

Obe skupiny (nezávisle od seba) kladú na prvé miesta kultúrne vyjadrovanie a osobnostnú a sociálnu kompetenciu (spolupráca, sebadôvera, zvládanie výziev a stresu, počúvanie druhých). To presne zodpovedá zámeru projektu: **divadlo ako nástroj osobnostného, sociálneho a kultúrneho rozvoja**. Rozdiely medzi krajinami odrážajú odlišné uchopenie programu: slovenská skupina, ktorá sama písala a dramatizovala text a intenzívne diskutovala o téme, uvádza výrazný posun aj v gramotnosti a občianskej kompetencii; česká skupina, kde mladí ľudia preberali organizačnú a technickú zodpovednosť, zaznamenala popri spoločnom jadre posun v podnikateľskej kompetencii – organizovaní, plánovaní a preberaní zodpovednosti. Príbehy účastníkov tieto čísla potvrdzujú konkrétnymi skúsenosťami – od písania scenára, ktoré pomohlo aj v škole, cez koordináciu celej inscenácie až po zvládanie trémy a stresu pred premiérou.

Čo sa osvedčilo

- hĺbkové stretnutia s odborníkmi (psychologička, sociálny pedagóg) – v dotazníku aj v príbehoch najčastejšie uvádzaný prínos projektu (fáza 4),
- víkendové sústreďenie skupiny – potvrdilo sa u českej skupinách (fáza 3),
- prenos zodpovednosti na mladých (peer-leadership) – v českej skupine sa premietol do výrazného posunu v podnikateľskej kompetencii (fáza 6),
- tvorivá dramatika ako bezpečný spôsob, ako otvárať náročné témy – s pozitívnym psychohygienickým efektom, ktorý mladí sami pomenovali,
- vzdelávanie samotných vedúcich – úvodné školenie aj priebežné konzultácie s externým odborníkom hodnotili vedúci vo fokusových skupinách jednoznačne pozitívne (fáza 1).

Čo sme sa naučili?

Najväčší priestor na zlepšenie ukázala medzinárodná zložka projektu: mladí ľudia z oboch krajín by ocenili viac spoločného času a spoločných aktivít so skupinou z druhej krajiny a obe medzinárodné stretnutia dostali v dotazníkoch najnižšie (hoci stále dobré) známky. Časť programu sa prekrývala s ďalšími podujatiami organizátorov a očakávania oboch strán neboli vždy zosúladené vopred. Pre budúce projekty preto plánujeme program medzinárodných stretnutí pripravovať skôr a záväznejšie, vyhradiť v ňom väčšinu času spoločným aktivitám mladých ľudí z oboch krajín a prepojiť skupiny online už v prípravnej fáze. Skúsenosť zároveň potvrdila, že keď mladí ľudia z oboch krajín tvorili spolu (napríklad na hereckom workshope) spolupráca fungovala výborne.

Udržateľnosť

- obe inscenácie zostávajú v repertoári divadiel; plánované sú ďalšie reprízy pre školy a verejnosť.
- väčšina mladých pokračuje v činnosti organizácií – v tvorivých tímoch, pri technike aj v dobrovoľníckej podpore divadiel.
- skúsenosti a príbehy účastníkov zhŕňa táto metodická príručka, ktorá podporuje uznanie prínosov neformálneho vzdelávania.
- partnerské organizácie plánujú v spolupráci pokračovať a rozvíjať ju v ďalších projektoch.

11. PRÍBEHY MLADÝCH ĽUDÍ

– NAJVÝZNAMNEJŠIA ZMENA

Metóda Most Significant Change

Príbehy v tejto kapitole sme zozbierali metódou Most Significant Change (najvýznamnejšia zmena) – participatívnou evaluačnou technikou, pri ktorej účastníci sami, vlastnými slovami, opisujú najvýznamnejšiu zmenu, ktorú im účasť v projekte priniesla (Davies a Dart, 2005). Metóda nekladie vopred definované otázky s uzavretými odpoveďami; namiesto toho pozýva k rozprávaniu príbehu: Čo sa vďaka projektu zmenilo? Čo nové som sa naučil/a? Kedy som si uvedomil/a, že sa niečo zmenilo? Prečo je to pre mňa dôležité?

Pre prax práce s mládežou má metóda dvojitú hodnotu. Po prvé, prináša evaluačné dáta, ktoré čísla nedokážu zachytiť – ukazuje, akú konkrétnu podobu má zmena v životoch mladých ľudí. Po druhé, samotné písanie príbehu je pre mladého človeka silnou reflexiou vlastného učenia – a príbehy sú zároveň najpresvedčivejším svedectvom o hodnote neformálneho vzdelávania pre rodičov, školy, samosprávy či donorov. Odporúčame ju každej organizácii pracujúcej s mládežou.

Nasleduje **17 príbehov** mladých ľudí zo Slovenska a Česka. Príbehy uverejňujeme so súhlasom autorov a autoriek, v ich vlastných slovách – vykonali sme iba drobné jazykové úpravy (preklepy, interpunkcia); obsah a štýl sme zachovali.

SLOVENSKO

NIKOLA HÚSKOVÁ, 23 rokov • Slovensko

Na začiatku projektu som váhala, či ísť do toho znovu, keďže som už bola účastníčkou predchádzajúceho projektu. Nakoniec som sa rozhodla, že áno. Nevedela som sama, nakoľko bude možné participovať z časového hľadiska. Začala som však chodiť na stretnutia, niektoré som absolvovala online, a postupne mi začalo čoraz viac na projekte a aj na ľuďoch v ňom zapojených záležať. Aj keď väčšina účastníkov bola odo mňa mladšia, vekový rozdiel nehral vôbec žiadnu úlohu. Naopak, bolo prínosné sa so všetkými rozprávať, stretávať sa a hovoriť aj o dôležitých a možno ťažších témach.

Na veľa vecí som sa začala pozeráť z iného uhla a na niektoré veci som aj vďaka tomu zmenila názor. Výsledná téma inscenácie, ktorá vyšla z našich rozhovorov, mi je veľmi blízka a som rada, že sme sa o nej rozhodli hovoriť. Okrem písania textu som mala možnosť aj si opäť zahrať jednu z postáv, aj keď som to pôvodne nemala v pláne. Ale podarilo sa.

Najsilnejší a aj najdôležitejší moment celého projektu bolo pre mňa stretnutie s pani psychologičkou. Nielen pre našu inscenáciu to bol kľúčový moment, ale aj pre mňa osobne. Túto diskusiu s ňou si budem ešte dlho pamätať a aj z nej čerpať v mojom živote, za čo veľmi ďakujem. Opäť si z tohto projektu odnášam krásne spomienky, nových priateľov a aj zistenia sama o sebe.

TATIANA ZUSKINOVÁ, 16 rokov • Slovensko

Keď som sa zapojila do projektu Play the Future II., bol to úprimne taký krok do neznáma – mňa však tvoria spontánne nápady. Netrvalo dlho, kým som si RosArt a všetko, čo ho tvorí, obľúbila. Bola som prekvapená, ako rýchlo a nečakane som tam objavila prostredie, v ktorom som mohla slobodne vyjadriť svoj názor a pocity s vedomím, že budem skutočne vypočutá. A tak to išlo ďalšie týždne a týždne a ja som tam chodila stále radšej.

Naučila som sa, že existuje množstvo názorov a množstvo rôznych reakcií, ako daná situácia môže byť poňatá alebo vnímaná; naučila som sa chápať aj úplne odlišné vnemy. Získala som širší rozhľad o svete, ľuďoch a ich ľudskosti – o tom, koľko nespočetne veľa neustále sa meniacich vrstiev tvorí človeka. To som si uvedomila, keď bol RosArt v istom období jedno z mála miest, kde som sa dokázala zasmiať. Aj keď sme riešili zložité témy, vždy som odišla s ľahším srdcom.

Nemám striktné jeden katarzný rosart'ácky moment, ktorý si viem v hlave jasne vyjasniť – asi to skôr vnímam ako dlhotrvajúce obdobie rozvoja, smiechu, snahy a vďačnosti. Vďaka RosArtu som mala možnosť nahliadnuť hlbšie do divadla, vyskúšať úplne nové veci a obľúbiť si ich, no najmä spoznať neskutočne rozličných ľudí, ktorí tvorili úžasnú komunitu, v ktorej som sa cítila bezpečne, „smiechovo“ a ako jej plnohodnotná súčasť.

LILIEN BOCO, 14 rokov • Slovensko

Projekt Play the Future II. sa ku mne dostal v skratke tak, že režisérka počula, ako hrám na klavíri, a dala mi ponuku, že sa môžem zapojiť do najbližšieho projektu. Trochu som váhala, keďže som už bola súčasťou jednej inscenácie predtým a tá mi dala dojem, že divadlo nie je pre mňa.

Najprv to začalo stretávkami, kde sme sa jednoducho rozprávali. O sebe, o druhých, o veciach okolo nás... A mala som pocit, že konečne vidím perspektívu druhých a to, akí sme všetci rozliční. Ale aj tak sme všetci ľudia, a tým sme si rovnakí.

Potom prišiel proces písania nášho scenára. Všetci sme mali šancu sa zapojiť – šancu mať najprv len slová na strane, ale potom byť počutým pred desiatkami, možno až stovkami ľudí. Osobne, písanie inscenácií asi nie je pre mňa, ale vďaka kolektívu som si užila aj to.

Neskôr sme už začali nacvičovať naše scény. Najprv to bolo po skupinkách, ale potom sme to začali dávať všetko dokopy. Pre mňa tie najdlhšie skúšky boli tými najlepšími. Niekedy to mohlo byť aj únavné, ale trávila som čas s ľuďmi, ktorých mám rada.

A nakoniec sme inscenáciu aj začali hrať. Každý raz bol jednoduchší a jednoduchší. Ale nikdy nebol nudnejší alebo menej náučný. Ten stres sa postupne začal meniť na istotu na javisku. Ale samozrejme, nebolo to zo dňa na deň.

Nebudem sa tváriť, že som si celý čas len užívala. Boli tam aj momenty, kedy som sa musela zhlboka nadýchnuť a ukladiť, lebo nie všetko ide ako po masle. Či to bolo večer pri písaní mojej scény, keď som strácala inšpiráciu, alebo pred premiérou, keď som si opakovala svoje repliky v hlave. Ale väčšie zvládanie stresu je jedna z veľa vecí, čo ma tento projekt naučil. Či už ide o nové vlastnosti, ktoré som nadobudla, alebo tie, ktoré som už mala a len som sa v nich zlepšovala, tento projekt určite spravil veľkú zmenu pre mňa, ale určite aj pre tých okolo mňa.

KATERYNA SHAPOVALENKO, 20 rokov • Slovensko (Ukrajina)

Bola to moja prvá skúsenosť s účasťou na Play the Future. Mojou prioritou zostávalo samotné divadlo – pozorovať, učiť sa, spoznávať rôzne metódy a prístupy k tvorbe a vidieť, ako sa pracuje s rôznymi hercami. To bol môj pôvodný plán.

Keď som si však prečítala Snehovú sestru a začali sme pracovať na dramatizácii, stalo sa to pre mňa aj osobne dôležitým. Bol to príbeh, ktorý som považovala za dôležité ukázať divákovi. Myslím si, že práve takéto texty

by sa mali inscenovať – tie, v ktorých režisér a tvorivý tím vidia zmysel. Dramatizácia bola veľmi zaujímavá, pretože v sebe niesla prvky magického realizmu, a bolo fascinujúce hľadať rôzne riešenia, ako ich preniesť na javisko.

Podľa môjho názoru sme tvorili skvelý kolektív, v ktorom bolo cítiť podporu, rešpekt, vzájomné počúvanie a spoluprácu. A hoci to nebol môj pôvodný cieľ, samotné Svetlušky ma veľa naučili a stali sa pre mňa terapiou.

DIANA ŽILKOVÁ, 15 rokov • Slovensko

Play the Future II. ma naučilo, že nemusím stále rozprávať len ja a že je dôležité počúvať aj iných. Keďže som extrovert, tak to na začiatku bolo ťažké, ale teraz som šťastná, že ma to posunulo omnoho ďalej. Divadlo ma taktiež naučilo prežívať aj rôzne emócie, stvárať ich a vnímať aj to, čo sa deje na ich pozadí. A že rozprávať o pocitoch je veľmi dôležité a so správnym vedením sa to dá všade, aj keď niektoré témy môžu byť nepríjemné.

MIROSLAV BAJUS, 24 rokov • Slovensko

Už prvý projekt bol pre mňa veľmi príjemná skúsenosť. Bol som naplno rozhodnutý ísť aj do druhého. Nečakal som, že to bude pre mňa taká výzva – zladať školu, osobný život a divadlo. Ale vďaka ústretovosti a úžasnému prístupu nielen Marianky, ale aj všetkých ostatných sa mi to podarilo zvládnuť. Bolo super vidieť aj festival v Kroměříži. Celý tento projekt je úžasný nástroj sebarozvoja skrz divadlo. Všetok čas a ochota, čo som investoval, sa mi mnohonásobne vrátili.

VERONIKA VRÁBLOVÁ, 18 rokov • Slovensko

Aj keď som sa do projektu dostala ako jedna z posledných, projekt ma vtiahol až do samotného stredu. Tento projekt mi ukázal mnoho tém a názorov, o ktorých sa nerozpráva a malo by sa. Naučil ma, že keď sa hŕstka ľudí zomkne a spolupracuje, dosiahne, čo chce. Ľudia sú v dnešnej dobe moc rýchli a nevedia si užívať zážitky, ale tento projekt ma prinútil spomaliť a zamyslieť sa – za čo som vďačná.

VIKTORIJA PUKISH, 21 rokov • Slovensko (Ukrajina)

Počas realizácie Play the Future II. som študovala v Českej republike, a preto som sa nemohla zapojiť do všetkých aktivít. Zúčastnila som sa najmä úvodných stretnutí a medzinárodného stretnutia v Česku. Napriek tomu mi projekt priniesol cennú skúsenosť. Na úvodných stretnutiach mala režisérka pripravené rôzne kreatívne aktivity, vďaka ktorým sme sa spoznávali, diskutovali a rozvíjali témy projektu. Veľmi sa mi páčila otvorená atmosféra a priestor na zdieľanie názorov.

Dôležitým momentom pre mňa bolo vidieť, ako sa pôvodný text a nápady pretavili do finálneho predstavenia. Bola som príjemne prekvapená kvalitou výsledku. Aj keď som tentoraz nebola zapojená tak intenzívne, stále som sa cítila byť súčasťou divadelnej rodiny. Projekt mi opäť pripomenul hodnotu spolupráce a tvorivosti a priniesol mi možnosť spoznať nových, inšpiratívnych ľudí s bohatým myslením.

NELA STANČOKOVÁ, 13 rokov • Slovensko

Nemyslela som si, že dokážeme niečo takéto vytvoriť – že to bude práve táto téma, ktorá zasiahne všetkých. Veľmi sa mi páčilo stretnutie s pani psychologičkou, lebo si myslím, že nám veľmi pomohlo lepšie pochopiť, ako to postavy prežívajú a ako by sa v jednotlivých situáciách správali. Naučila som sa, ako sa píše scenár a ako o ňom rozmýšľať. Pomohlo mi to aj v škole, keď sme mali niečo písať. Celkovo si myslím, že som sa o divadle veľa naučila – o celom procese vzniku predstavenia. Som veľmi rada, že som mohla byť súčasťou toho všetkého, lebo sme veľa pekného zažili, veľa sa naučili a aj nasmiali.

DEBORA PALÚCHOVÁ, 13 rokov • Slovensko

Do projektu som sa dostala náhodne. Na začiatku som si myslela, že sa jedná o niečo podobné ZUŠ-ke, o to viac som bola prekvapená, keď sme sa ihneď na začiatku mali rozprávať o našich témach. Nedali nám hneď scenár, ale mali sme možnosť podieľať sa na tvorbe samotného textu, dokonca aj na výbere témy – z čoho som zostala stáť s ústami dokorán. V prostredí divadla som bola zvyknutá, že ide o jednu veľkú súťaž: o to, kto dostane rolu alebo najviac vynikne. Na rozdiel od toho tu som taký nátlak necítila.

Samozrejme, kritika bola, ale oprávnená a konštruktívna.

Celkovo sa mi zmenil názor na tému, ktorú sme preberali – smrť. Moment zlomu prišiel až v Kroměříži, kde o tom jeden pán rozprával tak, ako rozprával (týkalo sa to smrti detí a toho, ako sa s tým rodičia vyrovnávajú), a mňa to donútilo rozmýšľať o tom, ako o smrti rozmýšľajú iní ľudia. Pochmúrne a so strachom? Alebo ako o novom začiatku? Ja osobne som o nej začala intenzívne rozmýšľať až počas projektu.

Ďakujem vám za to, že ste mi dovolili odžiť si jednu z mojich najkrajších skúseností. Dúfam, že si to zopakujeme.

VIKTOR KOLÁR, 18 rokov • Slovensko

Pred začatím projektu som nevedel, že samota môže byť až taký veľký problém a ako veľmi môže ovplyvniť človeka. Väčšinou si pri slove samota predstavím staršieho človeka, ktorému sa rozlietali deti a teraz sa spolu vidia len na narodeniny a Vianoce, ale to vôbec nemusí byť tak. Samota je problémom veľa ľudí, ako mladých, tak aj stárkych, preto si musíme vážiť ľudí, ktorí pri nás ostanú v dobrom aj zlom, a opätovať im to, čo oni robia pre nás. Dokonca môžeme raz za čas posunúť takúto láskavosť aj na neznámeho človeka, lebo to môže byť práve to, čo tento človek najviac potrebuje.

TATIANA ŠEVČÍKOVÁ, 32 rokov • Slovensko

Vďaka projektu som si uvedomila, aké je dôležité, aby sa v spoločnosti rozprávalo aj o takto ťažkých témach, ako je smrť a strata blízkej osoby. Veľmi mi pomohlo stretnutie s pani psychologičkou, ktorej som sa aj spýtala konkrétnu otázku, vďaka ktorej som lepšie pochopila, ako pristupovať k osobe, ktorej sa tragédia stala. Zhodou okolností sme riešili podobnú stratu v blízkej rodine a vďaka informáciám z tohto projektu som sa cítila v komunikácii istejšie. Rozhovory s ľuďmi, ktorí podobnou situáciou prešli (absolvovali sme ich tiež v rámci projektu), a aj rozhovory s kolegami hercami a celým tvorivým tímom mi tiež rozšírili obzor a lepšie som chápala, ako rôzne môžu ľudia takúto stratu prežívať.

ČESKO

JAKUB CHUDĚJ, 18 let • Česko

Díky projektu jsem se spřátelil se super lidmi. Tomu také napomohlo pár společných aktivit i mimo divadlo. Také jsem se zamyslel nad tématem letošního roku – nad mezigeneračními vztahy, nad tím, jak je důležité se bavit se staršími lidmi, a nad vzájemným respektem. Taky jsem se, myslím, trošku posunul po stránce herecké.

MÍŠA VACHOVÁ, 28 let • Česko

Projekt Erasmus+ mi dal mnohem víc než jen další zkušenost s divadlem.

Naučila jsem se organizovat práci lidí, koordinovat jednotlivé složky divadelní tvorby a podílet se na vzniku inscenace od prvotního nápadu až po její uvedení na jeviště. Získala jsem zkušenosti se zajištěním kostýmů, rekvizit a scénografie, stejně jako se spoluprací s režisérem, techniky i účinkujícími tak, aby výsledkem bylo kvalitní představení vycházející především z nápadů, energie a kreativity mladých lidí.

Projekt mě také naučil přemýšlet samostatně, hledat vlastní řešení a uvědomit si, že každý pohled na věc může být jiný. Pochopila jsem, že skutečná autorita nespočívá pouze v postavení či zkušenostech, ale především ve schopnosti naslouchat, vést dialog a respektovat názory ostatních. Jedním z nejcennějších přínosů projektu jsou pro mě vztahy, které díky němu vznikly. Vytvořili jsme skvělou partu mladých lidí, kteří si k divadlu našli cestu a mají chuť tvořit dál. Právě pocit, že jsme společně vybudovali něco, co bude pokračovat i po skončení projektu, považuji za jeho největší úspěch.

TEREZA PODEHRADSKÁ, 17 let • Česko

Díky projektu jsem získala spousty nových zkušeností. Naučila jsem se urovnat si priority a více hospodařit s časem. Jsem ráda, že jsem si vyzkoušela něco jiného, než na co jsem zvyklá, a viděla divadlo i z jiného úhlu pohledu. Bylo to náročné, každopádně mi to dalo hodně a jsem ráda, že jsem se projektu zúčastnila.

EVA BABUKOVÁ, 18 let • Česko

Projekt mě naučil pracovat s lidmi i se sebou samou. Naučila jsem se lépe komunikovat a řešit problémy. Zároveň mi projekt přivedl mnoho přátel a skvělé vedení, za které jsem velmi vděčná.

TEREZIE ŽVAKOVÁ, 18 let • Česko

Tento projekt pro mne byl určitě velmi přínosný. Nejvíce v tom, že jsem mohla své divadelní nadšení prožívat s druhými, stejně nadšenými lidmi. Taktéž se vytvořila nová přátelství a mám o mnoho skvělých zážitků více.

Samozřejmě mne to posunulo i co se herectví týče. Byl to rok skvělých setkání, zážitků na celý život a divadla.

MICHAL KROUTIL, 16 let • Česko

Do projektu Play the Future II. jsem se dostal úplnou náhodou. Potom, co jsme na naší škole dohráli školní divadlo, mě moje vychovatelka podpořila s tím, že by bylo fajn pokračovat v hraní. Pamatuji si, jak říkala: „Ty prostě patříš na jeviště.“ Spolu jsme pak našli na internetu nabídku na tento projekt a já jsem se rozhodl, že i když už probíhá, zkusím se ozvat. Po telefonátu mě pozvali na jednu ze zkoušek, kde mi všechno vysvětlili.

To, že jsem byl mezi lidmi, které jsem nikdy předtím neviděl, a měl se zapojit do už rozběhnutého projektu, mi strach nahnalo, ale i přesto jsem se s nimi bez problémů seznámil. Nejvíc mi dalo soustředění na chatě, kde jsem všechny mohl lépe poznat. Celkově jsem moc rád, že jsem do toho šel, protože jsem potkal spoustu skvělých lidí, které bych jinak nepoznal. Mohl jsem si zahrát ve skvělých představeních, vyzkoušet si uvádění divadel, podívat se do zákulisí a zkusit věci, které bych jinak nezažil. Podíval jsem se taky na Slovensko, kde jsem poznal nové lidi i jinou kulturu, a hlavně jsem si odnesl spoustu zkušeností do mé herecké praxe. Děkuju moc všem, co se mnou v projektu byli, a hlavně Evropské unii za financování takto skvělého projektu. Nebylo to totiž jen o herectví – člověk se dostal do situací, do kterých by se jinak nikdy nedostal.

ČO PRÍBEHY HOVORIA O NEFORMÁLNO M VZDELÁVANÍ?

Keď príbehy čítame vedľa seba, vystupuje z nich niekoľko opakujúcich sa línii zmeny: **bezpečný priestor**, v ktorom je možné **slobodne vyjadriť názor** a **byť vypočutý**; komunita a **priateľstvá**, ktoré presahujú projekt; **zvládanie stresu** a **nárast sebadôvery** na javisku i mimo neho; **schopnosť počúvať** druhých a chápať odlišné perspektívy; konkrétne **zručnosti** od písania scenára po koordináciu celej inscenácie; a napokon **zmena pohľadu na ťažké témy** – smrť, stratu, medzigeneračné vzťahy – s presahom do reálnych životných situácií. To všetko sú výsledky učenia, ktoré by v školskom vysvedčení nenašli miesto. Práve preto je dôležité ich zviditeľňovať, uznávať (napríklad cez Youthpass) a rozprávať o nich. Aj touto príručkou.

12. **ODPORÚČANIA PRE ORGANIZÁCIU** **PODOBNÝCH PROJEKTOV**

Nasledujúce odporúčania vychádzajú zo skúseností oboch projektov Play the Future, zo spätnej väzby mladých ľudí a vedúcich a zo záverov evaluácie. Formulujeme ich ako praktický kontrolný zoznam pre organizácie, ktoré chcú realizovať podobný projekt.

Pred projektom

- Vychádzajte z potrieb a tém samotných mladých ľudí – najlepšie témy sú tie, ktoré si mladí ľudia vyberú sami (u nás vyplynuli z evaluácie predchádzajúceho projektu).
- Investujte do prípravy vedúcich: školenie o práci s mládežou a komunikácii, dohodnuté konzultácie či mentoring s odborníkom na prácu s mládežou počas celého projektu.
- Pri citlivej téme si vopred zabezpečte spoluprácu s odborníkom (psychológ, sociálny pedagóg) a pripravte si kontakty na miesta pomoci.
- Plánujte realisticky: radšej viac kratších stretnutí než málo maratónskych; do harmonogramu vložte rezervy pred premiérou.

Nábor a budovanie skupiny

- Kombinujte otvorenú výzvu (sociálne siete, školy, nízkoprahové centrá, mládežnícke organizácie, študentské parlamenty) s osobným oslovením – osobný kontakt funguje najlepšie.
- Uplatnite pravidlo „Slobodne príď – slobodne odíď“ a zostaňte otvorení aj neskorším príchodom do skupiny.
- Zarad'te viacdnňové sústreďenie čo najskôr – je to najsilnejší nástroj stmelenia skupiny a začlenenia nováčikov.
- Cieľene pozývajte aj mladých ľudí s nedostatkom príležitostí a prispôbte podmienky tak, aby sa mohli plnohodnotne zapojiť.

Počas tvorivého procesu

- Zapojte mladých ľudí do všetkého – od výberu témy cez písanie textu až po techniku, produkciu a propagáciu. Vedome delegujte zodpovednosť a odolaťte pokušeniu robiť veci za nich.
- Komunikujte včas, úplne a záväzne: harmonogram skúšok a akcií oznámený vopred predchádza nedorozumeniam a stresu.
- Reflektujte priebežne – krátky kruh na konci každého stretnutia; pri citlivých témach dôsledne oddeľujte rolu a realitu.
- Zvládanie stresu a trémy vedome tematizujte ako súčasť učenia, nie ako nutné zlo.

Predstavenia a besedy s divákmi

- Každé predstavenie pre rovesníkov spojte s moderovanou besedou a besedu s mladými ľuďmi vopred nacvičte.
- Pri citlivých témach ukončite besedu pozitívnym rámcovaním a informáciou, kde hľadať pomoc.
- Spolupracujte so školami dlhodobo – záujem škôl býva väčší, než dokážete uspokojiť; plánujte reprízy.

Medzinárodná spolupráca

- Program medzinárodných stretnutí pripravte skôr a záväznejšie a zosúladiťte očakávania partnerov vopred.

- Väčšinu času vyhrad'te spoločným aktivitám mladých ľudí z oboch krajín – spoločná tvorba (workshop, krátke spoločné dielo) funguje najlepšie.
- Prepojte skupiny online už v prípravnej fáze projektu, aby sa mladí na stretnutí nestretli ako cudzí.

Evaluácia a uznanie učenia

- Kombinujte kvantitatívne dáta (dotazník) s kvalitatívnymi (príbehy Most Significant Change, fokusové skupiny) a zistenia navzájom porovnávajúte.
- Youthpass používajte ako priebežný nástroj reflexie, nie ako formalitu na konci.
- Výsledky a príbehy zdieľajte – s komunitou, školami, samosprávou aj s ďalšími organizáciami; prispievate tým k uznaniu neformálneho vzdelávania.

13. PARTNERI PROJEKTU

ROSART, občianske združenie – slovenský partner projektu

Občianske združenie RosArt vzniklo v roku 2009 so zámerom rozvíjať a podporovať kultúru a umenie v Ružomberku a regióne Liptov. Prevádzkuje Divadlo RosArt – komunitný divadelný priestor v centre Ružomberka s kapacitou do 70 miest, ktorý je stálou scénou rovnomenného súboru a zároveň kultúrno-komunitným centrom otvoreným rôznym komunitám. Dramaturgia divadla sa od začiatku orientuje na súčasnú dramatikú pre dospelých a mládež; pre deti funguje projekt Detské divadelné nedele. Vďaka projektom Play the Future sa súčasťou činnosti stala systematická práca so stredoškolskou mládežou – „divadlo mladých“, ktoré pokračuje aj po skončení projektu.

Kontakt

Divadlo RosArt / Podhora 18, 034 01 Ružomberok, Slovensko
www.divadlo-rosart.sk · info@oz-rosart.sk

Kontaktná osoba

Marianna Stančoková (réžia, dramaturgia, manažment)
stancokova@oz-rosart.sk · +421 911 316 096

Divadelní spolek Kroměříž z.s. – český partner projektu

Divadelní spolek Kroměříž nadväzuje na dlhoročnú tradíciu ochotníckeho divadla v Kroměříži (prvá zmienka z roku 1863). Každoročne pripravuje dve až tri premiéry, ponúka divákovi abonmentný program s predstaveniami ochotníckych súborov z celej Českej republiky a od roku 2008 organizuje Divadelný festival Ludmily Čápkovej. Súbor sa pravidelne zúčastňuje postupových prehliadok a viac než desaťkrát sa predstavil na celoštátnej prehliadke Jiráskův Hronov. Vďaka projektom Play the Future spolok systematicky rozvíja prácu so stredoškolskou mládežou a mladým ľuďom otvára všetky zložky divadelnej tvorby – od herectva po techniku a produkciu.

Kontakt: Divadelní spolek Kroměříž z.s., Prusinovského 114/2, 767 01 Kroměříž, Česko
www.divadlok.cz · dskromeriz@seznam.cz

Kontaktná osoba

Jana Štěpánová (réžia, manažment)
janastepanova@seznam.cz · +420 602 215 122

14. ERASMUS+ PRE MLÁDEŽ

Projekt Play the Future II. bol financovaný z programu **Európskej únie Erasmus+**, sektor mládež, v rámci kľúčovej akcie 2 – **Malé partnerstvá (KA210-YOU)**. Erasmus+ je program EÚ pre vzdelávanie, odbornú prípravu, mládež a šport. V oblasti mládeže podporuje neformálne vzdelávanie, medzinárodnú spoluprácu organizácií, mobilitu mladých ľudí a pracovníkov s mládežou a uznávanie výsledkov učenia (Európska komisia, 2026).

Malé partnerstvá = príležitosť aj pre malé organizácie

Malé partnerstvá (v češtine partnerství malého rozsahu) sú určené na rozširovanie prístupu k programu pre malé subjekty, menej skúsené organizácie a nových účastníkov programu – majú nižšie granty, kratšie trvanie a jednoduchšie administratívne požiadavky než kooperačné partnerstvá. Ich cieľom je zároveň podpora inklúzie cieľových skupín s nedostatkom príležitostí a prenesenie európskeho rozmeru na miestnu úroveň. Základné parametre podľa Sprievodcu programom Erasmus+ na rok 2026:

- žiadateľom môže byť každá verejná alebo súkromná organizácia zriadená v členskom štáte EÚ alebo v tretej krajine pridruženej k programu; partnerstvo je nadnárodné a tvoria ho aspoň dve organizácie z dvoch rôznych krajín, maximálny počet partnerov nie je stanovený (neformálne skupiny mladých ľudí nie sú oprávnené),
- trvanie projektu je 6 až 24 mesiacov a volí sa už pri podaní žiadosti,
- financovanie formou vopred stanovenej jednorazovej platby 30 000 € alebo 60 000 €, pričom žiadateľ si sumu vyberá podľa plánovaných aktivít a výsledkov,
- projekt musí riešiť aspoň jednu horizontálnu prioritu programu alebo aspoň jednu osobitnú prioritu v oblasti mládeže; žiadosť sa podáva národnej agentúre krajiny žiadateľa – hlavný termín výzvy 2026 bol 5. marca a národné agentúry môžu vypísať aj druhé kolo s termínom 1. októbra (aktuálne termíny vždy overte v Sprievodcovi programom a na webe národnej agentúry).

Naša skúsenosť potvrdzuje, že **malé partnerstvo je výborným formátom pre miestne kultúrne a komunitné organizácie**, ktoré chcú začať systematicky pracovať s mládežou. Ďalšie informácie a podporu poskytujú národné agentúry: na Slovensku NIVAM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže (www.erasmusplus.sk) a v Česku Dům zahraniční spolupráce – DZS (www.dzs.cz). Inšpiráciu k metódam práce s mládežou ponúka aj sieť SALTO-YOUTH (www.salto-youth.net) a informácie o uznávaní neformálneho vzdelávania nástroj Youthpass (www.youthpass.eu).

Erasmus+

15. LITERATÚRA A UŽITOČNÉ ZDROJE

1. Boal, A. (1979) *Theatre of the Oppressed*. London: Pluto Press.
2. Budínská, H. (2023) *Hry pro šest smyslů: Kartotéka pro loutkáře i neloutkáře, kteří si umějí hrát s dětmi*. 12. vyd. Praha: NIPOS.
3. Council of Europe (2017) *Recommendation CM/Rec(2017)4 of the Committee of Ministers to member States on youth work*. Strasbourg: Council of Europe. Dostupné na: <https://rm.coe.int/1680717e78>
4. Davies, R. a Dart, J. (2005) *The 'Most Significant Change' (MSC) Technique: A Guide to Its Use*. Dostupné na: <https://www.mande.co.uk/wp-content/uploads/2018/01/MSCGuide.pdf>
5. Európska komisia (2026) *Sprievodca programom Erasmus+ 2026*. Brusel: Európska komisia. Dostupné na: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/erasmus-programme-guide>
6. Kolb, D. A. (1984) *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
7. Kollárová, D. a Fenyvesiová, L. (2013) „Tvorivá dramatika v príprave budúcich pedagógov“, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika*, 8, s. 73–84. Dostupné na: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-b320a28c-4a1f-4b52-bf16-11c59fa596aa>
8. Lunde, M. a Aisato, L. (2019) *Snehová sestra*. Prel. Z. Bátorová-Vahančíková. Bratislava: Tatran.
9. Machková, E. (2011) *Metodika dramatické výchovy: Zásobník dramatických her a improvizací*. 12. vyd. Praha: NIPOS-ARTAMA.
10. Neelands, J. a Goode, T. (2015) *Structuring Drama Work: 100 Key Conventions for Theatre and Drama*. 3rd edn. Cambridge: Cambridge University Press.
11. OECD (2019) *Better Criteria for Better Evaluation: Revised Evaluation Criteria Definitions and Principles for Use*. Paris: OECD Publishing. Dostupné na: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/development-co-operation-evaluation-and-effectiveness/evaluation-criteria.html>
12. Rada Európskej únie (2018) „Odporúčanie Rady z 22. mája 2018 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie“, *Úradný vestník Európskej únie*, C 189, s. 1–13. Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01))
13. Rada Európskej únie a zástupcovia vlád členských štátov (2018) „Uznesenie o rámci pre európsku spoluprácu v oblasti mládeže: stratégia Európskej únie pre mládež na roky 2019 – 2027“, *Úradný vestník Európskej únie*, C 456, 18. 12. 2018, s. 1–22. Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:42018Y1218\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:42018Y1218(01))
14. SALTO-YOUTH. *Toolbox for Training and Youth Work*. Dostupné na: <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/>
15. Valenta, J. (2008) *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada.
16. Walliams, D. (2012) *Babička drsňačka*. Prel. V. Volhejnová. Praha: Argo.
17. Way, B. (1996) *Rozvoj osobnosti dramatickou improvizáci*. Praha: ISV nakladatelství.
18. Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/282/>
19. WHO (2024) *Mental health of adolescents*. Geneva: World Health Organization. Dostupné na: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>
20. Youthpass – recognition of non-formal learning in the youth field. Dostupné na: <https://www.youthpass.eu>

PLAY THE *FUTURE II.*

informačno-metodická príručka - TVORIVÁ DRAMATIKA V PRÁCI S MLÁDEŽOU

Autori

Mgr. Peter Lenčo, PhD.

Mgr. art. Ing. Marianna Stančoková

Bc. Jana Štěpánová

Vydali

ROSART, občianske združenie / Ružomberok / SR

Divadelní spolek Kroměříž z.s. / Kroměříž / ČR

Rok vydania

2026

Grafický dizajn

INTELI.SK

Vydané ako súčasť projektu **PLAY THE FUTURE II.**, ktorý bol financovaný Európskou úniou v rámci programu Erasmus+ pre mládež.

Vyjadrené názory sú názormi autorov a nemusia odrážať stanovisko Európskej únie ani národných agentúr.

Co-funded by
the European Union